
La balma de coma d'Aumà

**M. Dolors Moreno
Montserrat Senserrich**

Associació Amics de Rellinars

Les terres que conformen el Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac han estat força riques en troballes prehistòriques que van començar a l'Eocè i prosseguiren amb les campanyes de recerca a la cova del Mal Pas de Puig-doure. Tot plegat semblà obrir altre cop l'interès pel massís de Sant Llorenç i apuntà noves possibilitats a la serra de l'Obac. Malgrat això, encara hi ha molta feina per fer a la Cort Fosca de Matarrodona, les balmes de l'Esplugu, la Pola i la que avui us presentem.

Sabem que s'ha trobat ceràmica ibèrica a la Cort Fosca de Matarrodona i a la balma de la Porquerissa i esperem que no quedi ignorada la tasca que encara hi ha per realitzar en molts indrets de la serra de l'Obac. La majoria d'aquestes troballes, que es troben al Museu de Terrassa, ens revelen la utilització primerenca de moltes coves de la zona com a habitatge humà. I d'un d'aquests habitatges és del que volem parlar-vos.

Ja als segles **viii** i **ix** trobem referències concretes sobre aquest tipus d'habitatges que, com diu Antoni Ferrando (1983, pàg. 100), «aquestes esplugues solien estar tancades amb un mur de pedra seca i dividides interiorment en un compartiment per al bestiar i un altre per a les persones... El terra de la cavitat era a vegades picat i aplanat, i les minses terres de la rodalia eren conreades pels habitants de la balma». Totes aquestes característiques coincideixen perfectament amb la coma d'Aumà.

Més endavant, durant la baixa edat mitjana, la població medieval de la serra de l'Obac ha estat generalment atribuïda a la necessitat dels egarencs de refugiar-se a les muntanyes durant les invasions musulmanes. S'ha discutit sovint aquesta imatge d'egarencs i cristians deambulant pels boscos vallesans, però no podem deixar de banda que la toponímia ha contribuït també, en gran manera, en el llegendari de la comarca. Els *clapers* o *cases de moro* s'ementen amb freqüència i amb aquests mots apareix també anomenada, tot i que l'època és diferent, la torrota de l'Obac (Ferrando, pàg. 31).

I també aquestes suposicions i aquests mites s'adiuen amb el que sabem de cert sobre la balma de la coma d'Aumà. Perquè la veritat és que la balma es troba en un lloc esquerp i de difícil accés, tal i com pertoca a aquests petits refugis que esdevingueren masos de pobre supervivència a l'època medieval. Es tracta d'una senzilla esplugu tancada amb paret frontal on la separació entre el que constituïa l'habitatge humà i la zona del bestiar és ben simple. Tot i així la coma d'Aumà formà una masia autèntica i el seu record perdura en la documentació molt després de l'abandó i enrunament que patí, probablement a mitjan segle **xiv** a causa de la nefasta Pesta Negra.

Sabem també, per exemple, que la balma de coma d'Aumà estava habitada el 1229 i que el seu propietari es feia dir Pere d'Aumà, segons ens indica Faura en un document de l'Arxiu de l'Obac (Faura, 1993: pàg. 22 i 32). Això no obstant, aquest autor interpreta les dimensions de la propietat barrejant-les amb un document del 1597 on es diu que el mas pagava un cens de 3 sous més 12 S. i 6 D. complidors els dia de Nadal per una peça de terra anomenada Morella. Faura utilitza aquest topònim per confirmar la teoria dels moros penedits que residien a les muntanyes.

Però és precisament la identificació toponímica la que ha plantejat una de les qüestions més curioses al voltant d'aquesta masia i que l'ha convertit en pràcticament igno-

Sota el Paller de Tot l'Any, a mitja altura de la carena de coma d'Aumà, hi ha una balma obrada, poc coneguda i de difícil accés que, això no obstant, s'emmarca força bé en els habitatges tradicionals de la serra de l'Obac i Sant Llorenç del Munt a l'època medieval.

La balma de la coma d'Aumà es troba en un lloc esquerp i feréstec fins al punt que ens fa dubtar de les possibilitats d'estada en aquell racó.

Tot i així, hi ha llegendes, anècdotes i documents que parlen dels seus habitants i les dificultats que tingueren per sobreviure-hi enmig de les dissorts de la Pesta Negra.

D'altra banda el seu mateix nom ha donat lloc a hipòtesis i teories sobre la vida al massís de l'Obac que, sovint, ens poden semblar ben fantàsiques. Per tot això, us volem ensenyar com és i el que en queda de l'antiga masia/balma de coma d'Aumà.

rada fins ara: la diversificació de grafies amb què ens apareix citat el seu nom. Mentre Faura el cita sempre com Aumar i Omar, referint-se a la possible construcció per part d'un sarraí, «un d'aquells *coloni agareni* dels quals ens parla el repoblament pel comte Guifré dels comtats d'Ausona i Manresa» (Faura, pàg. 32), apareix en altres documents com *coma d'Ahumà* i encara la més curiosa de *Comadellar* (la identificació amb els termenals és indubtable, tot i que la situació del roquetar on es troba fa absolutament impensable la més mínima visió de la nostra Mediterrània) com l'anomena un document del 1497 (Moreno, 1986, pàg. 35) on ja consta com a derruït i deshabitat igual que les masies veïnes de la Portella, les Calsines i la Saiola. De fet, generalment s'esmenten juntes com un lot sencer de terres que passaren als Obac, almenys des del moment en què consten com a despoblades.

Resulta força inversemblant que, per la seva situació, pogués estar o haver estat mai una «coma» (depressió més o menys profunda, sovint en pendent, als terrenys de muntanya = cast. *nava*) i, com hem assenyalat abans, encara menys a prop del mar.

I encara podem afegir-hi noves denominacions: l'any 1362, Francesca, muller de Guillem de Camps, ven a Jaume Desfar, els masos de coma de Maria i el de Bernat Ça Vacarissa (ACA, Can Falguera, llig. 78, a Valls, 1993, pàg. 36) i el 1558, a 5 de novembre, Joan Alzina ven a Joan Obac una peça amb 30 oliveres al lloc dit Pere Berenguer del mas de l'Alzina que termeneja per orient amb honors del mas coma de Maria (ANT, Bernat Amat 1558-59, f. 18). No acabem d'endevinar quina mena de relació pot tenir aquesta designació amb el torrent de Maria o de la font de Maria que s'esmenta en un document de l'any 1446 (Valls, 1986, pàg. 35) encara que, en aquest, s'indica clarament que és un torrent que baixa de les Cases o sigui a l'altre vessant de la nostra balma.

A part d'aquestes breus referències que hem volgut fer constar no solament com a curiositats toponímiques sinó també per tal de testimoniar la realitat històrica del que fou considerat com un mas veritable, poca cosa més podem dir de la situació real en què quedà probablement ja a les primeres embestides de la Pesta Negra.

En el document citat anteriorment, del 8 de març de 1497, aquest mas, conjuntament amb els també deshabitats de la Portella (sabem que aquest s'havia despoblat el 1490 però no creiem que els altres arribessin tan enllà, ja que durant la primera meitat del segle XIV molts dels masos propers van quedar deshabitats i, per exemple, a la Calsina Jusana, el 1315, calgué fer hereva una pubilla a causa de l'emigració dels fills mascles; però sobretot és a la segona meitat del mateix segle quan la Pesta Negra buidà la majoria de cases de la serra de l'Obac. Al fogatge del 1362 es declaren una vintena de focs a Rellinars i 72 a Vacarisses però d'aquests cal descomptar els apagats i destruïts), les dues Calsines i la Saiola, són donats en emfiteusi a Bartomeu Obac pel senyor Dalmau Desfar.

També, com ja recollí Flotats i altres autors (Flotats, 1979, pàg. 36 i després Ferrando, 1983, pàg. 202 i Faura, 1993, pàg. 32), ens ho demostra l'establiment fet per l'abat de Santa Cecília de Montserrat a Pere Obac, el 3 de març de 1386, de dos masos propers a l'Obac que es trobaven buits a causa de la tristament famosa epidèmia. Si considerem la teoria comunament acceptada pels autors esmentats que es podria tractar de la dot aportada per Tegden (l'any 996) quan entrà a formar part del cenobi, podrem fixar de manera més clara l'antiguitat d'aquestes pobres construccions.

Això no obstant, tot i portar un centenar d'anys ja enrunats i deshabitats es conserva ben viu encara el record que foren masos ben delimitats amb les seves terres i pertinençes, com ho demostra l'establiment fet el 6 d'agost de 1597 (Faura, 1924, pàg. 85) per Joan Amat i Desfar a Felíu Obac sobre el mas del mateix nom i els de Coma del Mar, la Saiola, les dues Calsines i la Portella «derruïts y desabitats... y per lo mas Coma del mar tres sous».

Més endavant, l'any 1711 i formant part probablement de l'intercanvi de terres que marcaria els límits dels termes de Rellinars i Vacarisses seguint les possessions del mas de la Boada i el de l'Obac, fou permutada amb Miquel Pujulà i Maria Boada per una peça de terra (una vinya) als Rosseguers. (Cal aclarir que aquests esposos bescanviaren sovint peces de terra amb l'Obac a fi d'anar arrodonint les seves possessions en el que marcaria aviat els límits entre Vacarisses i Rellinars com el document de 1847 AMR.)

En fi, que les possessions, pobres i miserables, segurament, dels pobladors de la balma d'Aumà van desenvolupar potser a la llarga i sense saber-ho un paper decisiu en la partició dels termes de Rellinars i Vacarisses i és possible que, de les seves runes, en poguéssim treure encara l'entrellat d'algun dels fets desconeguts que envolten les nostres carenes.

Bibliografia

- Faura, Josep M. (1986): «Un establiment feudal a l'Ubach» dins *Arxiu del CET. Selecció de treballs sobre Sant Llorenç*, pàg. 85. Transcripció de l'AU núm.1.
- Faura, Josep M. (1993): *Història de la Serra de l'Obac*. Barcelona: L'Avenç i Diputació de Barcelona. 181 pàg.
- Faura, Josep M. (1924): «Les masies perdudes de l'Ubach» dins *l'Arxiu del CET*, núm. 29; pàg. 53-61.
- Ferrando i Roig, Antoni (1983): *El Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac*. Sabadell: Coop. El Pot. 377 pàg.
- Flotats i Llagostera, Antoni (1979): *Vacarisses*. Vacarisses. 158 pàg.
- Moreno Albarada, M. Dolores (1986): *Rellinars*. Rellinars: Patronat Local de la Vellesa. 72 pàg.
- Valls i Pueyo, Joan (1993): *El Castell i el seu terme*. Castellbell i el Vilar: El Brogit. 190 pàg.